

INTERFERENCIJE NA PODRUČJU FRAZELOGIJE

Kao posebna grana lingvistike frazeologija u širem smislu obuhvaća idiomatske, slikovite i afektivne izraze nekog jezika, a tako i poredbe, narodne izreke i poslovice. To su često predoblikovane tvorbe, karakteristične za pojedine jezike u kojima se ne primjenjuje poznata hipoteza generativne gramatike o sposobnosti govornika da proizvodi u stranom jeziku nove ispravne izraze, odnosno frazeme, oslanjajući se eventualno na analogiju. U našem slučaju riječ je o tvorbama koje se općenito udaljuju od »normalnog« oblikovanja, pa bi stoga nekontrolirana aktivna produktivnost dovela ovdje do arbitrarnih formacija, do semantičkih devijacija, do pogrešnih kalkova.

Jedno su, naime, jezični izričaji »normalnoga« tipa koje govornik može generirati, tj. stvarati, na temelju svoga makar i skromnog poznavanja stranog jezika, npr.:

Danas dolaze novi gosti.

Ostvario je svoje zamisli.

Kupit ćemo novi televizor. Isl.

Ovakvi se izričaji mogu bez teškoća proizvoditi na stranom jeziku (dakako na određenom stupnju znanja) uz eventualna zastranjenja pri poretku riječi.

No tek što se uputimo prema području idiomatskih, frazeoloških izraza, situacija se u biti mijenja. Tu se neminovno javljaju interferencije, pogrešni doslovni prijevodi, nezgrapni kalkovi.

Tako će se, npr., naš čovjek naći u neprilici kada će htjeti izraziti na stranom jeziku izričaje kao:

da tako kažem

To nije talijanski **che così dico* ili njemački **daß ich so sage*, već ispravno glasi:

tal.: per così dire

njem.: sozusagen

ili:

opet ista pjesma

daje nam u ispravnom prijevodu:

tal.: siamo alle solite

njem.: immer die alte Leier.

Napomenimo da su naše frazeološke tvorbe često bliže analognim njemačkim nego talijanskim i uopće romanskim tvorbama. Ne ulazeći ovdje u povijesne razloge te pojave, zadovoljit ćemo se s nekoliko primjera:

što ne kažete!

tal.: ma che dice!

njem.: was Sie nicht sagen!

ne dolazi u obzir

tal.: è fuori questione

njem.: kommt nicht in Betracht

držao je korak s njime
tal.: è andato di pari passo con lui
njem.: er hat mit ihm Schritt gehalten

za koga me držiš?
tal.: per chi mi prendi?
njem.: für wen hältst du mich?

hereditarno opterećen
tal.: affetto di male ereditario
njem.: erblich belastet

odakle to znaš?
tal.: come fai a saperlo?
njem.: woher weißt du das?

sama misao na to. . .
tal.: solo a pensarci. . .
njem.: schon der Gedanke daran. . .

medvjeda usluga
tal.: un favore da cani
njem.: ein Bärenendienst

izgledati mlađi
tal.: dimostrare meno anni del vero
njem.: jünger aussehen

liče jedno na drugo kao jaje jajetu
tal.: si somigliano come due gocce d'acqua
njem.: sie gleichen sich wie ein Ei dem anderen

bolje imati vrapca u ruci nego goluba na krovu
tal.: un uccello in mano ne val due nel bosco
njem.: besser ein Spatz in der Hand als eine Taube am Dach

Ima, doduše, i takvih frazema gdje se faktor produktivnosti može primijeniti u nekoliko jezika, a to je slučaj kod takozvanih evropskih frazeologizama koji su rašireni u mnogim jezicima našega kontinenta. Evo nekoliko primjera:

imati mnogo godina na grbači
tal.: avere molti anni sulla groppa
njem.: viele Jahre auf dem Buckel haben

isprašiti kome leđa
tal.: spolverare le spalle a qualcuno
njem.: jemandem die Jacke ausklopfen

ploviti protiv struje
tal.: nuotare contro corrente
njem.: gegen den Strom schwimmen

loviti u mutnome
tal.: pescare nel torbido
njem.: im Trüben fischen

kupiti mačka u vreći

tal.: comprare la gatta nel sacco

njem.: die Katze im Sack kaufen

biti u cvijetu mladosti

tal.: essere nel fior della giovinezza

njem.: in der Blüte der Jugend sein

jedna lasta ne čini proljeće

tal.: una rondine non fa primavera

njem.: eine Schwalbe macht noch keinen Sommer

Iz navedenih se primjera vidi da slaganja nisu uvijek potpuna. Ali ima frazeoloških kalkova, osobito iz novijeg doba, koji su potpuno isti u raznim jezicima ako apstrahiramo poredak riječi:

hladni rat

tal.: guerra fredda

njem.: kalter Krieg

crna burza (!)

tal.: mercato nero

njem.: schwarzer Markt

željezni zastor

cortina di ferro

eiserner Vohang

zeleno svjetlo

luce verde

grünes Licht

peta kolona

quinta colonna

fünfte Kolonne

crvena nit

il filo rosso

der rote Faden

Ovoj skupini pripadaju mnogi izrazi preuzeti iz klasičnih jezika ili iz Biblije. I u tim je primjerima riječ o transponiranju sintaktičkih modela gdje treba jedino poštovati red riječi što je uobičajen u pojedinim jezicima.

Najteže je s prijevodima onih izraza ili frazema koji su tipično naši, koji su samonikli (dok se ne dokaže suprotno), npr.:

tjerati mak na konac

tal.: spingere una cosa agli estremi

njem.: die Dinge bis zum Äußerstem treiben

uhvatiti čistac

darsela a gambe

sich aus dem Staub machen

jača su dvojica nego sam Radojica

contro due non la potrebbe Orlando

gegen die Übermacht kann auch der Stärkere nichts ausrichten

ništa za to!

non importa!

macht nichts!

ležećemu nema izora¹

chi dorme non piglia pesci

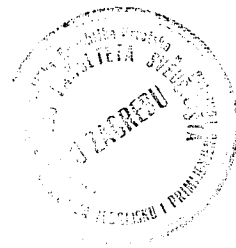
schlafender Fuchs fängt kein Huhn

nije to s tvoje njive

non è farina del tuo sacco

das ist nicht auf deinem Mist gewachsen

¹ onaj tko leži ne može orati

meni se ne pjeva
non ho voglia di cantare
ich habe keine Lust zu singen

Primjeri bi se mogli redati unedogled, a što je općenito rečeno o interferencijama na području frazeologije vrijedi, dakako, i u obratnom smislu, tj. kad prevodimo sa stranog jezika na hrvatski književni jezik. Ilustrirat ćemo to s nekoliko talijanskih primjera:

<i>ce l'ha fatta</i>	<i>non c'è da meravigliarsene</i>	<i>ci tengo molto</i>
uspio je	tome se ne treba čuditi	držim mnogo do toga

ha finito di perdere tutto
dotjerao je dotle da je sve izgubio

Kako često ni dobri rječnici ne daju dovoljna obavještenja s područja frazeologije, sve se više osjeća potreba da se to pitanje obrađuje u posebnim priručnicima. Izgleda da su na tom polju najdalje doprli ruski lingvisti, ali su prikladni frazeološki priručnici izrađeni i za neke druge evropske jezike. Očekuje se da i talijanski lingvisti poklone tome pitanju veću pažnju.

INTERFERENZE NEL CAMPO DELLA FRASEOLOGIA

Riassunto

La fraseologia come ramo particolare della linguistica abbraccia in senso largo sia le locuzioni idiomatiche autoctone o mutate, sia il linguaggio figurato e affettivo della lingua colloquiale, sia ancora le similitudini e i detti popolari. Le attuali ricerche in campo fraseologico-contrastivo sono lungi dal rivelare uno sviluppo soddisfacente. Quello che servirebbe bene per l'insegnamento dell'italiano all'estero è una buona raccolta di locuzioni idiomatiche e di fraseologismi in genere, ordinata secondo particolari criteri funzionali.